

Надія Васиньова,

аспірант,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка,
(м. Старобільськ)

Nadia Vasynova,

Postgraduate Student,
Luhansk Taras Shevchenko National University
(Starobilsk)
ned1235@mail.ru

УДК 378.1(477)»19/20»

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УКРАЇНІ (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

METHODS OF CONDUCTION OF PERIODISATION OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS' MANAGEMENT THEORY DEVELOPMENT IN UKRAINE (THE LAST QUARTER OF THE XX CENTURY - THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY)

У статті описується одне з важливих та складних завдань історико-педагогічної науки – проведення періодизації розвитку досліджуваного явища. Актуальним і своєчасним є побудова методики проведення періодизації проблеми розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття. Метою статті є визначення сутності поняття «періодизація» та обґрунтування етапів проведення періодизації розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття. У результаті проведеного аналізу запропоновано нове розуміння сутності поняття «періодизація» та виокремлено етапи побудови періодизації розвитку теорії управління освітніми закладами. У статті періодизація розглядається як один із головних методів дослідницької роботи, автор спирається на такі методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація отриманих фактів. Отже, встановлена методика проведення періодизації створює більш сприятливі умови до визначення хронологічних меж досліджуваного явища та підвищує ефективність дослідження розвитку теорії управління ВНЗ в Україні означеного періоду.

Ключові слова: періодизація, об'єкт періодизації, суб'єкт періодизації, атрибут періодизації, етапи періодизації, розвиток, теорія управління, вищі навчальні заклади.

The article describes one of the most important and difficult tasks of historical and pedagogical sciences – conduction of periodisation development of the phenomenon under analysis. The scientific research, which studied the issue of periodization of higher education institutions' management theory development in Ukraine (the last quarter of the XX century – the beginning of the XXI century) is fragmentary. Scientists have touched some of its aspects; substantiation of the methods of the problem under analysis is absent. This study of conduction of periodization will determine the internal logic, the regularities of higher educational institutions' management theory development; its structural features, evolution of concepts and ideas; factors and their importance in the development of higher educational institutions' management theory at different stages of its genesis, which rises as the driving force of change in the above mentioned period.

Essence of the concept of «periodization» and grounding the phases of conduction of periodization of higher educational institutions' management theory development in Ukraine in the last quarter of the XX – the beginning of the XXI century is defined in the article. With the traditional method of documents analysis containing text perception, singling out the semantic blocks of ideas, assertions, the author analyses applicability, nature, structure and the concept usage of «periodization», «object of periodization», «subject of periodization» and «attribute of periodization». The analysis suggested a new understanding of the essence of the concept of «periodization» considering the features of the studied scientific problem. The author singled out the stages of periodization construction of higher educational institutions' management theory development in Ukraine in the specified period.

The article regards periodization as one of the main methods of research; the author relies on the following methods: analysis, synthesis, comparison, generalization and systematization of the received facts. The substantiated methods of periodization create more favourable conditions to determine the chronological limits of the phenomenon and increase the effectiveness of higher education institutions' management theory development in Ukraine (the last quarter of the XX - the beginning of the XXI century).

Keywords: periodization, object of periodization, subject of periodization, attribute of periodization, periodization phases, development, management theory, higher educational institutions.

В статье описывается одна из важных и сложных задач историко-педагогической науки – проведение периодизации развития исследуемого явления. Актуальным и своевременным является построение методики проведения периодизации проблемы развития теории управления высшими учебными заведениями в Украине последней четверти ХХ – начала ХХІ века. Целью статьи является определение сущности понятия «періодизація» и обоснование этапов проведения

периодизации развития теории управления высшими учебными заведениями в Украине последней четверти XX – начала XXI века. В результате проведенного анализа предложено новое понимание сущности понятия «периодизация» и выделены этапы построения периодизации развития теории управления образовательными учреждениями. В статье периодизация рассматривается как один из главных методов исследовательской работы, автор опирается на следующие методы исследования: анализ, синтез, сравнение, обобщение и систематизация полученных фактов. Таким образом, установленная методика проведения периодизации создает более благоприятные условия к определению хронологических границ изучаемого явления и повышает эффективность исследования развития теории управления высшим учебным заведением в Украине указанного периода.

Ключевые слова: периодизация, объект периодизации, субъект периодизации, атрибут периодизации, этапы периодизации, развитие, теория управления, высшие учебные заведения.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Визначення певних періодів існування та розвитку будь-яких педагогічних явищ – одна з найбільш важливих та складних проблем наукового знання. Головним завданням періодизації є досконале вивчення об'єкта дослідження та суміжних з ним наук. Розвиток теорії управління вищими навчальними закладами в Україні – це тривалий і складний процес. Періодизація як розподіл історії розвитку теорії управління ВНЗ на періоди, що якісно відрізняються один від одного, є обов'язковим засобом пізнання будь-яких історико-педагогічних явищ і прогнозування можливостей розвитку теорії управління в майбутньому. Побудова обґрунтованої періодизації передбачає розробку методики проведення періодизації, яка має містити опис етапів та системи прийомів і засобів, що застосовуються для виокремлення періодів. Періодизацію в нашому дослідженні ми розглядаємо як один із головних методів дослідницької роботи та спираємося на такі методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація отриманих фактів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Вагомий внесок у розробку підходів до розв'язання питання періодизації процесів розвитку теорії управління освітою в Україні зробили Я. Бурлака, Н. Гупан, В. Курило, О. Сухомлинська, Л. Наточий, О. Черкасов, О. Школа. У своїх працях науковці висвітлили такі поняття, як «періодизація», «доба», «період», «етап», схарактеризовано певні методологічні засади цього аспекту наукової діяльності під час створення тих чи інших періодизацій, сформульовано положення щодо визначення підстав періодизації, обґрунтовано типологію можливих об'єктів періодизації, запропоновано низку періодизацій історико-педагогічних явищ [1; 2; 3; 5; 6; 8; 9]. Проблему періодизації педагогічної думки представлено в дослідженнях О. Сухомлинської [1]. Критерії, що відбивають найістотніші характеристики системи освіти і містяться в основі періодизації розвитку освіти та педагогічної думки Східноукраїнського регіону, розглянуто в працях В. Курила [5]. Отже, аналіз історико-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що загалом питання визначення періодизації широко представлено в науковому дискурсі, причому найбільш актуальним аспектом є розкриття сутності понять та розмежуванням таких понять, як «епоха», «період», «етап». Періодизація розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті XX – початку XXI століття залишається маловивченою. Наукові розробки, у яких вивчалися питання періодизації розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті XX – початку XXI століття, є фрагментарними. Учені торкалися окремих її аспектів, обґрунтування методики проведення зазначеної проблеми взагалі відсутні.

Формування мети статті. Мета статті – визначення сутності поняття «періодизація» та обґрунтування етапів проведення періодизації розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть XX – початок XXI століття).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Спираючись на думку Н. Гупана, можна зазначити, що чітке використання відповідних понять є умовою формування хронологічної культури науковців-початківців [3]. Отже, одним із завдань вирішення проведення періодизації розвитку теорії управління ВНЗ є необхідність обґрунтованого визначення та використання поняття «періодизація». Аналізуючи особливості розуміння науковцями поняття «періодизація», ми виявили відсутність єдиного підходу щодо його сутності. Погляди науковців систематизовано в табл. 1.1.

У дослідженні розвитку теорії управління ВНЗ в Україні останньої чверті XX – початку XXI століття під періодизацією ми будемо розуміти:

- установлення хронологічно послідовних етапів у дослідженні;
- поділ усього процесу розвитку на відрізки часу, що відрізняються один від одного специфічними особливостями, установленними на основі обґрунтованих критеріїв аналізу й оцінки розвитку теорії управління ВНЗ;
- спосіб, який дає можливість створити цілісну модель історії розвитку теорії управління; певну схему, яка дозволяє систематизувати численні факти, отримані під час дослідження педагогічного явища.

Для побудови періодизації слід урахувувати основні її компоненти, насичуючи їх конкретним змістом. Отже, об'єкт періодизації – явище-процес, яке ми розглядаємо в його розвитку, виокремлюючи конкретні інтервали часу [6]. У нашому дослідженні об'єкт історико-педагогічної періодизації – це розвиток теорії управління вищими навчальними закладами. Таким чином, нам треба докладно вивчити саме об'єкт періодизації дослідження. Суб'єкт періодизації – той інтервал часу, який відображає специфіку перебігу історичного часу і виражається в його основних категоріях: ера, доба, період, етап, фаза, цикл, стадія, століття, історичний момент, віха тощо [6]. Визначення етапів передбачає з'ясування сутності цього поняття, визначення кількості історичного часу кожного з виокремлених етапів. Атрибут періодизації – назва суб'єкта – інтервалу: «роки застою», «період нової історії» тощо. Атрибуція залежить від категоріального профілю дослідника, детермінованого соціокультурним контекстом, контекстом історіографічної

традиції, від нормативів, що прийняті в конкретному науковому співтоваристві [6]. У зв'язку з цим ми орієнтуємося на те, що це не просто назва певного періоду чи етапу, а назва, яка враховує генеральні, найістотніші його особливості.

Таблиця 1.1

Трактування сутності поняття «періодизація»

Автор	Визначення терміна «періодизація»
Гупан Н. М.	Логічне розмежування досліджуваного періоду відповідно до якісної характеристики його стосовно самостійних окремих етапів [3].
Попова Т. М.	1. Певна схема (кістяк, скелет), на яку ми «нанизуємо» множини подій – результатів нашої пізнавальної діяльності у вигляді «фактів-знання», що у своїй сукупності містять образ певного явища, що постає для нас як об'єкт періодизації – об'єкт пізнання [7]. 2. Періодизація – це базова конструкція, яку ми вбираємо в одяг нашої уяви, що базується, звичайно, на суворо науковому аналізі об'єктів дослідження – різноманітного комплексу джерел, що склало попередню аналітичну роботу й знайшло своє вираження у створенні гіпотетичного образу об'єкта пізнання [7].
Школа О. В.	Поділ усього процесу розвитку науки на відрізки часу, що відрізняються один від одного специфічними особливостями, установленими на основі об'єктивних критеріїв та принципів [9].
Дічек Н. П.	Поділ процесу на якісно відмінні проміжки часу постає не лише важливим питанням методології наукового пошуку, оскільки є методом послідовного викладу матеріалу, а й одним із найвищих рівнів узагальнення, що є вінцем специфічної діяльності науковця [4].
Наточий Л. О.	Інструмент пізнання об'єкта, який сприяє уточненню чи трансформації первісного образу. Новий образ об'єкта, удосконалений на основі створеної науковцем моделі періодизації, невідворотно буде коригувати й саму модель періодизації [6, с. 43].

Для визначення та побудови методики періодизації в нашому дослідженні важливо враховувати таке: по-перше, періодизація забезпечує виокремлення найбільш суттєвих, вагомих властивостей розвитку теорії управління. Періодизація не може в повному обсязі відтворити минуле. Тому в нашому дослідженні головне, щоб вона відбивала найістотніші особливості розвитку теорії управління ВНЗ, а завдання здійснення періодизації поєднувалося зі змістовним аналізом досліджуваного явища.

По-друге, одним із головних завдань здійснення періодизації історико-педагогічного явища є вибір типу періодизації. Тип періодизації – періодизаційна схема, яка характеризує логіку виокремлення її структурних компонентів [6]. Для побудови періодизації в нашому дослідженні доречно спиратися на проблемно-хронологічний та хронологічно-проблемний типи періодизації, які виокремлено в історико-педагогічній науці. Критерієм для виокремлення цих типів є пріоритетна точка зору на періодизацію – у першому випадку пріоритет проблемного аналізу, у другому випадку – пріоритет хронологічного аналізу. Проблемно-хронологічний принцип дозволить простежити розвиток теорії управління вищими навчальними закладами в її цілісності та нерозривності. Цей метод передбачає розподіл широких тем на низку вузких, кожна з яких розглядається в хронологічній послідовності. При застосуванні хронологічно-проблемного методу дослідження періодизація здійснюється за періодами й епохами, а в їх межах – за проблемами.

По-третє, під час проведення періодизації важливо враховувати те, що можуть бути створені різні моделі розвитку теорії управління вищими навчальними закладами, що сприяє затвердженню багатовимірному підходу до пізнання об'єкта дослідження.

У процесі побудови періодизації розвитку теорії управління вищими навчальними закладами ми виокремлюємо такі етапи:

Перший етап – визначення сутності об'єкта періодизації та обґрунтування верхньої та нижньої меж нашого дослідження, які охоплюють 1976 – 2016 роки. Обраний період охоплює останні роки існування радянської теорії управління та період незалежності Української держави. Аналіз цього періоду дозволяє нам виявити особливості, тенденції розвитку теорії управління вищими навчальними закладами та простежити процес її трансформації до нашого часу. Визначення сутності поняття «розвиток», «теорія управління вищими навчальними закладами».

Другий етап – визначення методологічних засад періодизації.

Третій етап – визначення критеріїв аналізу й оцінки розвитку теорії управління вищими навчальними закладами (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття) в Україні.

Четвертий етап – формування джерельної бази дослідження проведення періодизації. Під час реалізації цього етапу важливим завданням є систематизація та узагальнення зібраної інформації. Доречно спиратися на вибірковий метод та метод основного масиву формування джерельної бази, які в процесі періодизації виконували функцію його прийомів.

П'ятий етап – збирання інформації, що дозволить простежити, оцінити розвиток теорії управління ВНЗ. Здійснюється аналіз робіт, назв публікацій, які присвячені теорії управління ВНЗ досліджуваного періоду. Доцільно

використовувати наукометричний аналіз назв публікацій і дисертацій. Результатом цього етапу є формування таблиць, що містять інформацію про спрямованість та кількісні показники наукових робіт, які присвячені теорії управління ВНЗ.

Шостий етап – аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення зібраної в таблицях інформації. На цьому етапі доречно провести укрупнення сформованих таблиць, позбавити їх від недостатньо вагомих параметрів.

Сьомий етап – на аналітичному етапі періодизації достатньо здійснити порівняння узагальненої в таблицях інформації. Простежити зміни в усіх критеріях, виявити певні тенденції, виокремити етапи розвитку теорії управління вищими навчальними закладами та їх атрибуцію.

Восьмий етап – на підсумковому етапі перевіряється обґрунтованість періодизації під час змістовного аналізу наукових робіт.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У нашому дослідженні періодизація розглядається як один із головних методів дослідницької роботи. Аналіз основної понятійної системи періодизації історико-педагогічних явищ дозволяє розуміти сутність, процедури здійснення періодизації та методологічні підходи, які можуть бути покладені в її основу. Обґрунтована методика проведення періодизації створює більш сприятливі умови до визначення хронологічних меж досліджуваного явища та підвищує ефективність дослідження розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні означеного періоду.

Отже, проаналізована проблема вимагає подальшого теоретичного обґрунтування, конкретизації методики проведення періодизації, виокремлення етапів розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття) та аналіз кожного з періодів.

1. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру / О. В. Сухомлинська // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002 : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. – Ч. 1. – Х. : ОВС, 2002. – С. 37 – 54.
2. Бурлака Я. І. З історії вітчизняної педагогіки: завдання, пошуки, проблеми / Я. Бурлака, Ю. Руденко // Рідна школа. – 1992. – № 1. – С. 7 – 13.
3. Гупан Н. М. Проблеми хронології в сучасних історико-педагогічних дослідженнях / Н. М. Гупан // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 1. – С. 13 – 17.
4. Дічек Н. П. До питання періодизації педагогічних феноменів / Н. П. Дічек // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 40. – С. 65 – 71.
5. Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні / В. С. Курило // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35 – 39.
6. Наточий Л. О. Сутність поняття «періодизація» щодо проблеми розвитку теорії управлінської культури керівників загальноосвітніх шкіл у вітчизняній педагогічній теорії (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) / Л. О. Наточий // [Електронний ресурс]. – Наук. вісн. Донбасу. – 2011. – № 3 (15) . – С. 35 – 43. – Режим доступу : <http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/archiv/31/11.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 14.12.2016.
7. Попова Т. Н. Теоретические проблемы периодизации развития исторической науки и ее истории / Т. Н. Попова [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://www.history.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichniy_Zbirnyk_5_2002.pdf. – Загл. с екрана. – Дата обращения: 12.12.2016.
8. Черкасов О. В. Формування загальнотеоретичних основ дослідження історії освіти в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. В. Черкасов. – К., 2004. – С. 49 – 59.
9. Школа О. В. Критерії періодизації та основні періоди розвитку методичної думки з фізики в Україні / О. В. Школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 14.12.2016.

Reference

1. Suxomlyncka O. V. Peryodyzatsiia pedahohichnoi dumky v Ukpaini: kpyky do novoho vymyru / O. V. Suxomlyncka // Pozvytok pedahohichnoi i psyholohichnoi nauk v Ukpaini 1992 – 2002. Zbipnyk naukovykh ppats do 10-pichchia APN Ukpainy. – Chactyna 1. – Kharkiv : OVC, 2002. – С. 37 – 54.
2. Burlaka Ya. I. Z istorii vitchyznianoj pedahohiky : zavdannia, poshuky, problemy / Ya. Burlaka, Yu. Rudenko // Rid. shk. – 1992. – №1. – S. 7 – 13.
3. Hupan N. M. Problemy khronolohii v suchasnykh istoryko-pedahohichnykh doslidzhenniakh / N. M. Hupan // Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. – 2016. – № 1. – S. 13-17.
5. Dichek N. P. Do pytannia periodyzatsii pedahohichnykh fenomeniv / N. P. Dichek // Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats. – Kherson: Vyd-vo KhDU, 2005. – Vyp. 40. – S. 65–71.
6. Kurylo V. Modeliuvannia systemy kryteriiv otsinky rozvytku osvity v rehioni / V. S. Kurylo // Pedahohika i psykhohohiia. – 1999. – № 2. – S. 35-39.
7. Natochyi L. O. Sutnist poniattia "periodyzatsiia" shchodo problemy rozvytku teorii upravlinskoj kultury kerivnykiv zahalnoosvitnikh shkil u vitchyzniani pedahohichnij teorii (druga polovyna KhKh st. – pochatok KhKh st.) / L. O. Natochyi // [Elektronnyi resurs]. – Nauk. visn. Donbasu. – 2011. – № 3 (15) . – S. 35 – 43. – Rezhym dostupu : <http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/archiv/31/11.pdf>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennia: 14.12.2016.
8. Popova T. N. Teoretycheskye problemy peryodyzatsyy razvytyia ystorycheskoj nauky y ee ystory / T. N. Popova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa : [http://www/history.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichniy_Zbirnyk_5_2002.pdf](http://www.history.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichniy_Zbirnyk_5_2002.pdf). – Zahl. s ekranu. – Data obrashchenia: 12.12.2016.
9. Cherkasov O. V. Formuvannia zahalnoteoretychnykh osnov doslidzhennia istorii osvity v Ukraini (druga polovyna KhKh – pochatok KhKh stolittia) : dys. kand. ped. nauk : 13.00.01 / O. V. Cherkasov. – K., 2004. – S. 49 – 59.
10. Shkola O. V. Kryterii periodyzatsii ta osnovni periody rozvytku metodychnoi dumky z fizyky v Ukraini / O. V. Shkola [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennia: 14.12.2016.

Рецензент: О.І. Кравченко, кандидат педагогічних наук, доцент.